

**KANCELARIA
SENATU**

BIURO ANALIZ, DOKUMENTACJI
I KORESPONDENCJI

Warszawa, 28 lipca 2022 r.

BADK.DPK.133.106.2022 MK

P10-49/22	Data wpływu petycji 28 czerwca 2022 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 25 lipca 2022 r.

PRAWO KARNE

TEMAT

**OBJĘCIE AMNESTIĄ OSÓB SKAZANYCH
z art. 209 § 1 lub art. 209 § 1a KODEKSU KARNEGO
ZA PRZESTĘPSTWO NIEALIMENTACJI**

WNOSZACY PETYCJE: petycja indywidualna

Roman Jacek Arseniuk.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą dotyczącą ogłoszenia amnestii osób skazanych z art. 209 § 1 lub art. 209 § 1a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny za przestępstwo niealimentacji.

UZASADNIENIE WNOSZACEGO PETYCJE:

Autor petycji wnosi o objęcie amnestią „co najmniej osób skazanych z art. 209 § 1 lub art. 209 § 1a Kodeksu karnego, które nie płaciły alimentów uprawnionemu w okresie wskazanym w wyroku skazującym, ale osoba uprawniona w tymże czasie otrzymywała świadczenia z funduszu alimentacyjnego w wysokości zasądzonych alimentów”.

W uzasadnieniu petycji podniesiono problem wadliwości postępowań karnych w sprawach o niealimentację, wskazując na szereg przyczyn, w tym m.in.:

– wszczynanie postępowania z urzędu (art. 209 § 3 kk) „na skutek zawiadomienia o przestępstwie” (art. 303 kpk), a w opinii petytora postępowanie powinno być wszczynane na wniosek (art. 209 § 2 kk);

– w przypadku wszczęcia postępowania z urzędu, organy prowadzące na kolejnych etapach nie badają czy świadczenia pieniężne z funduszu alimentacyjnego są wypłacane prawidłowo wtedy gdy wystąpił przypadek „bezskuteczności egzekucji alimentów” (art. 209 § 3 kk);

– organy prowadzące postępowanie karne nie podejmują próby udowodnienia wystąpienia narażenia uprawnionego na niemożność zaspokojenia określonej potrzeby życiowej, a także stopniowania takiego narażenia;

– pomoc udzielana przez ustawowo do tego zobowiązane ośrodki pomocy społecznej, w wysokości równej zasądzonym alimentom, nie daje podstaw do uznania, że niealimentacja nie doprowadziła do narażenia na niezaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych.

Zdaniem autora petycji, aktualnie obowiązujący przepis art. 209 § 3 Kodeksu karnego dotyczący bezskuteczności egzekucji alimentów powinien być przez organy ścigania stosowany co najwyżej w wyjątkowych sytuacjach.

STAN PRAWNY:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78 poz. 483 ze zm.) w art. 71 stanowi, że państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia dobro rodziny. Rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej

i społecznej, zwłaszcza wielodzietne i niepełne, mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych.”

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1359) w art. 128 definiuje obowiązek dostarczania środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania (obowiązek alimentacyjny), który obciąża krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo.

Zakres świadczeń alimentacyjnych (art. 135 § 1) zależy od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego.

Wykonanie obowiązku alimentacyjnego względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie albo wobec osoby niepełnosprawnej może polegać w całości lub w części na osobistych staraniach o utrzymanie lub o wychowanie uprawnionego; w takim wypadku świadczenie alimentacyjne pozostałych zobowiązanych polega na pokrywaniu w całości lub w części kosztów utrzymania lub wychowania uprawnionego (art. 135 § 2).

Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z 2022 r. poz. 1205) w art. 5 określa przebieg postępowania egzekucyjnego wobec dłużnika alimentacyjnego.

W przypadku gdy dłużnik alimentacyjny uniemożliwia przeprowadzenie wywiadu alimentacyjnego lub odmówił: złożenia oświadczenia majątkowego; zarejestrowania się w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotny albo poszukujący pracy w terminie wyznaczonym przez organ właściwy dłużnika; bez uzasadnionej przyczyny (w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy) przyjęcia propozycji odpowiedniego zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, wykonywania prac społecznie użytecznych, prac interwencyjnych, robót publicznych, prac na zasadach robót publicznych albo udziału w szkoleniu, stażu lub przygotowaniu zawodowym dorosłych – organ właściwy dłużnika (tj. wójt, burmistrz lub prezydent miasta właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dłużnika alimentacyjnego) wszczyna postępowanie dotyczące uznania dłużnika alimentacyjnego za uchylającego się od zobowiązań alimentacyjnych.

Jeżeli decyzja o uznaniu dłużnika alimentacyjnego za uchylającego się od zobowiązań alimentacyjnych stanie się ostateczna, organ właściwy dłużnika (art. 5 ust. 3b):

- 1) składa wniosek o ściganie za przestępstwo z art. 209 Kodeksu karnego oraz
- 2) po uzyskaniu z centralnej ewidencji kierowców informacji, że dłużnik alimentacyjny posiada uprawnienie do kierowania pojazdami, kieruje wniosek do starosty o zatrzymanie prawa jazdy dłużnika alimentacyjnego wraz z odpisem tej decyzji. Na podstawie wniosku

starosta wydaje decyzję o zatrzymaniu prawa jazdy.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 2022 r. poz. 1138) w **art. 209** typizuje przestępstwo uchylenia się od alimentów, które jest przestępstwem indywidualnym:

§ 1. Kto uchyła się od wykonania obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem albo inną umową, jeżeli łączna wysokość powstałych wskutek tego zaległości stanowi równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosi co najmniej 3 miesiące,

podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§ 1a. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 naraża osobę uprawnioną na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych.

podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub 1a następuje na wniosek pokrzywdzonego, organu pomocy społecznej lub organu podejmującego działania wobec dłużnika alimentacyjnego.

§ 3. Jeżeli pokrzywdzonemu przyznano odpowiednie świadczenia rodzinne albo świadczenia pieniężne wypłacane w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów, ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub 1a odbywa się z urzędu.

§ 4. Nie podlega karze sprawca przestępstwa określonego w § 1, który nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego uiszczył w całości zaległe alimenty.

§ 5. Sąd odstępuje od wymierzenia kary, jeżeli nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego sprawca przestępstwa określonego w § 1a uiszczył w całości zaległe alimenty, chyba że wina i społeczna szkodliwość czynu przemawiają przeciwko odstąpieniu od wymierzenia kary.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2021 r. poz. 534) w **art. 303** stanowi, że jeżeli zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, wydaje się z urzędu lub na skutek zawiadomienia o przestępstwie postanowienie o wszczęciu śledztwa, w którym określa się czyn będący przedmiotem postępowania oraz jego kwalifikację prawną.

Na podstawie art. 304 § 2 instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są

obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub Policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa.

Art. 307 reguluje przesłanki, termin i zakres postępowania sprawdzającego. Zgodnie z § 1, jeżeli zachodzi potrzeba, można zażądać uzupełnienia w wyznaczonym terminie danych zawartych w zawiadomieniu o przestępstwie lub dokonać sprawdzenia faktów w tym zakresie. W tym wypadku postanowienie o wszczęciu śledztwa albo o odmowie wszczęcia należy wydać najpóźniej w terminie 30 dni od otrzymania zawiadomienia.

Akt oskarżenia powinien zawierać następujące elementy (art. 332 § 1):

1) imię i nazwisko oskarżonego, inne dane o jego osobie, w tym numer telefonu, telefaksu i adres poczty elektronicznej lub informację o ich nieposiadaniu przez oskarżonego lub niemożności ich ustalenia, dane o zastosowaniu środka zapobiegawczego oraz zabezpieczenia majątkowego;

2) dokładne określenie zarzucanego oskarżonemu czynu ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody;

3) wskazanie, że czyn został popełniony w warunkach wymienionych w art. 64 lub art. 65 Kodeksu karnego albo art. 37 § 1 Kodeksu karnego skarbowego;

4) wskazanie przepisów ustawy karnej, pod które zarzucany czyn podpada;

5) wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy.

Ustawa z dnia 7 grudnia 1989 r. o amnestii (Dz. U. Nr 64, poz. 390) w art. 1 ust. 1 stanowi, że w sprawach o przestępstwa i przestępstwa skarbowe, jeżeli z okoliczności sprawy wynika, że w wypadku przestępstwa umyślnego kara pozbawienia wolności nie przekroczyłaby lat 2, a przestępstwa nieumyślnego lat 3, postępowanie karne umarza się.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Szczecinie w wyroku z 9 grudnia 2012 r., sygn. akt II SA/Sz 889/2012, wskazał, że przesłanki pozytywne wszczęcia postępowania o uznanie dłużnika alimentacyjnego za uchylającego się od zobowiązań alimentacyjnych wymienione zostały w sposób enumeratywny w pkt od 1 do 3 ust. 3 art. 5 ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów. Wystąpienie którejkolwiek z nich nie może jednak stanowić podstawy do wydania decyzji o uznaniu dłużnika alimentacyjnego za uchylającego się od zobowiązań alimentacyjnych w przypadku określonym w art. 5 ust. 3a (tj. dłużnika,

który przez okres ostatnich 6 miesięcy wywiązywał się w każdym miesiącu ze zobowiązań alimentacyjnych w kwocie nie niższej niż 50% kwoty ustalonych alimentów). Pogląd podzielił WSA w Szczecinie w wyroku z 27 czerwca 2012 r., sygn. akt II SA/Sz 465/2012.

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Lublinie w orzeczeniu z 15 stycznia 2019 r., sygn. akt II SA/Lu 781/18 stwierdził, że przepis art. 5 ust. 3a ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów nie wymaga ustalenia, czy egzekucja jest bezskuteczna, co potwierdza komornik, ale sprowadza się do ustalenia czy dłużnik alimentacyjny faktycznie nie wykonał obowiązku alimentacyjnego. W związku z tym okoliczność niewywiązywania się z obowiązku alimentacyjnego nie może być ustalona wyłącznie na podstawie zaświadczenia komornika.

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 17 kwietnia 1996 r., sygn. akt II KRN 204/96 podniósł, że „w pojęciu «uchyla się» mieści się negatywny stosunek psychiczny osoby zobowiązanej do wykonania nałożonego na nią obowiązku, który sprawia, że mimo obiektywnej możliwości jego wykonania, sprawca tego obowiązku nie wypełnia, gdyż nie chce lub też zlekceważył obowiązek nałożony wyrokiem. Ten negatywny stosunek winien być wykazany stosownymi dowodami.”

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 lutego 2018 r. sygn. akt VKK 302/17 wskazał, iż „Sąd powinien w każdym przypadku ocenić, czy obiektywnie oskarżony miał możliwość wywiązania się z nałożonego na niego obowiązku.”

Sąd Najwyższy w wyroku z 23 lutego 2021r., sygn. akt III KK 401/20 stwierdził, że „Rozpoznawanie spraw o przestępstwa określone w art. 209 kk wymaga wnikliwego badania okresów niealimentacji, z uwzględnieniem wszystkich ewentualnych wcześniejszych skazań zarówno prawomocnych, jak i nieprawomocnych. Elementy te rzutują na prawidłowe określenie tożsamości czynu pod względem czasu jego popełnienia, ustalenia ilości popełnionych czynów, przyjęcia prawidłowej kwalifikacji prawnej, jak i wysokości kary. Z prawidłowego ustalenia czasu trwania przestępstwa wynikają także konsekwencje dotyczące biegu przedawnienia czy też recydywy wskazanej w art. 64 § 1 kk”.

INFORMACJE DODATKOWE:

Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. poz. 952) wprowadziła nowe brzmienie art. 209 kk. Obecny przepis wiąże się z odejściem od dotychczasowych znamion w postaci „uporczywości” uchylania się od obowiązku alimentacyjnego i skutku w postaci „narażenia osoby uprawnionej na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych”, które były powodem wielu kontrowersji w doktrynie i w orzecznictwie, a także

nie przyczyniły się do pełnej karnoprawnej ochrony osób.

Ustawodawca celowo zrezygnował z penalizacji uchylania się od wszelkiego rodzaju świadczeń alimentacyjnych jedynie na rzecz świadczeń określonych co do wysokości (świadczeń pieniężnych), ponieważ z taką formą niewykonywania alimentacji mają do czynienia organy ścigania i sądy w postępowaniu karnym.

Stworzony przez państwo system wypłaty zastępczych świadczeń z tytułu niewywiązywania się z obowiązków alimentacyjnych nie zastępuje pierwszorzędnego obowiązku osób zobowiązanych do alimentacji. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego nie stanowią bezzwrotnej pomocy socjalnej, a wypłacone kwoty są odzyskiwane od dłużnika. Świadczenie jest wypłacane tylko w przypadku, gdy zawiodły inne środki prawne mające na celu wyegzekwowanie należności alimentacyjnych. Jest to tzw. kredytowanie dłużnika, co generuje koszty po stronie państwa i samorządów.

Ściganie przestępstw niealimentacji wiąże się ze stosowaniem przepisów ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów. Ze względu na ścisły związek osoby pokrzywdzonej ze sprawcą jest to przestępstwo wnioskowe. Przestępstwo jest ścigane na wniosek: pokrzywdzonego, organu pomocy społecznej lub organu podejmującego działania wobec dłużnika alimentacyjnego. Jednakże jeżeli pokrzywdzonemu przyznano świadczenie pieniężne wypłacane po bezskutecznej egzekucji ściganie sprawcy odbywa się z urzędu.

Jeżeli sprawca nie wypełnia nałożonego na niego ustawą obowiązku co powoduje brak możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych przez uprawnionego, podlega karze grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 209 § 1).

Na mocy art. 209 § 4 kk sprawca przestępstwa niealimentacji w typie podstawowym (§ 1), który nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego uiszczył w całości zaległe alimenty – nie podlega karze.

Sąd odstępuje od wymierzenia kary, jeżeli nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego sprawca przestępstwa niealimentacji w typie kwalifikowanym (określonym w § 1a) uiszczył w całości zaległe alimenty, chyba że wina i społeczna szkodliwość czynu przemawiają przeciwko odstąpieniu od wymierzenia kary.

OPRACOWAŁA

Marzena Krysiak

WICEDYREKTOR

Danuta Antoszkiewicz